

УДК 351.754.1:614.88

ВАЙДА Т. С.,

кандидат педагогічних наук, доцент,

завідувач кафедри спеціальної фізичної та вогневої підготовки

Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-4355-5685>

НАДАННЯ ПРАВООХОРОНЦЯМИ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ОСОБАМ ПІСЛЯ ЗАСТОСУВАННЯ ДО ПРАВОПОРУШНИКІВ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ ПРИМУСУ (СПЕЦЗАСОБІВ СЛЬОЗОГІННОЇ ДІЇ)

У роботі розглянуто призначення поліцейських заходів примусу та випадки їх застосування під час охорони громадського порядку. Уточнено види спецзасобів сльозогінної дії (ручні газові гранати, патрони з газовими гранатами, балончики, пістолети тощо), котрі розроблено на основі лакриматора ортохлорбензальмалонітрилу (CS, «газ Сирень»), природних капсаїциноїдів, морфоліду пералгонової кислоти (МПК) і речовини алгоген (дибензоксазепін, CR).

Уточнено медичні ознаки ураження особи-правопорушника спецзасобами сльозогінної дії. Запропоновано на основі медико-технологічних документів зі стандартизації екстреної медичної допомоги першочергові заходи з надання допомоги ураженим особам при застосуванні поліцейськими до правопорушників спецзасобів сльозогінної дії.

Ключові слова: поліцейські заходи, заходи примусу, спеціальні засоби, засоби активної оборони, сльозогінний газ, ознаки ураження, заходи домедичної допомоги, працівники поліції.

Актуальність проблеми. З метою належного виконання покладених на поліцію завдань з охорони громадського порядку та в боротьбі із злочинністю органи та підрозділи Національної поліції проводять поліцейські заходи, під котрими (стаття 29 Закону України «Про Національну поліцію», далі – НПУ) розуміється «дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень» [1].

У контексті піднятої проблеми щодо застосування правоохоронцями заходів примусу відповідно до вимог статей 43 та 45 Закону України «Про Національну поліцію» поліцейські використовують зокрема, спеціальні засоби, які споряджені речовинами сльозогінної, дратівливої та світлозвукової дії для виконання наступних завдань: 1) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною; 2) для припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень [1].

Варто зазначити, що спеціальні засоби застосовуються не з метою нанесення серйозної травми чи смерті порушнику – вплив діючої речовини на слизові оболонки органів зору та дихання хмарою аерозолі сльозогінної або дратівливої дії на відкритій місцевості (в ізолюваному приміщенні) має короткочасний та відворотний характер [1-4].

Разом з тим, в освітньому процесі з домедичної підготовки поліцейських у ЗВО МВС України досить часто на практиці спостерігається відсутність комплексного підходу, котрий би враховував особливості навчання правоохоронців навичкам надання допомоги потерпілим в умовах здійснення оперативно-службових та службово-бойових дій – не розкривається специфіка ураження організму людини вогнепальною зброєю, недостатньо уваги приділяється питанням надання екстреної допомоги особі при застосуванні сльозогінного газу чи електрошокерів; не розглядаються такі аспекти як організація сортування потерпілих при масових травмах, мало часу відводиться аналізу проблем щодо транспортування потерпілих та відпрацюванню різних способів їх переміщення з небезпечних умов за відсутності табельних медичних засобів тощо.

Підготовці статті передувала певна пошукова та науково-дослідна робота з вивчення існуючих актуальних проблем в системі охорони здоров'я в цілому, здійснювався аналіз існуючих труднощів, з котрими часто зустрічаються поліцейські Національної поліції при наданні ними допомоги потерпілим під час несення служби з охорони публічного порядку та у боротьбі із злочинністю. Зокрема, нами враховано напрацювання багатьох вчених та практичних працівників в галузі навчання навичкам надання домедичної допомоги різних категорій слухачів – А. А. Гудими, К. О. Пашка, І. М. Герасиміва, М. М. Фуки (основи медичних знань учнів загальноосвітніх навчальних закладів), В. М. Буянова (навчання першої долікарської допомоги учнів середніх медичних закладів), Т. С. Вайди, В. О. Криволапчука, І. М. Тодурова, М. Т. Бондарчука, А. В. Юрченка, О. В. Шаповалова (медична підготовка працівників міліції/поліції), В. Д. Юрченка, В. О. Крилюка, А. А. Гудими, Я. Л. Заруцького, Б. С. Романка, В. Ю. Кузьміна, І. В. Кузьмінського, О. Є. Крилюка, П. Л. Бочкового, С. С. Самофалова (надання домедичної допомоги в умовах бойових дій підрозділів Збройних Сил), В. Д. Шищука, В. А. Сміянова, К. А. Руднікової (засвоєння правил надання домедичної допомоги постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій), Т. С. Вайди, Ю. Й. Колчинського та Н. В. Колчинської (методика надання долікарської допомоги під час ДТП) та ін.

Метою роботи є систематизація службової інформації щодо видів і порядку застосування засобів активної оборони (в першу чергу спецзасобів сльозогінної дії), уточнення ознак ураження особи внаслідок їх (спецзасобів – *уточнено нами*) застосування поліцейськими до правопорушників та розробка методичних рекомендацій з надання домедичної допомоги потерпілим.

Результати дослідження. Згідно законодавства, до засобів активної оборони відносять зокрема спецзасоби, принцип дії котрих заснований на застосуванні перцевого аерозолю, сльозогінного газу, збудливих речовин:

1) ручні газові гранати, а також патрони з газовими гранатами («Черемуха-1», «Черемуха-4, 5, 6, 7», «Черемуха-10, 12»; «Сирень-1, 2, 3»; «Терен-6, 7, 7М» та ін.);

2) балончики та інші спецзасоби (наприклад, пістолети із сльозоточивим газом типу КО ГАЗ-5001, який розроблено на основі лакриматора CI-EC, у тому числі імпортного виробництва [2]) з препаратами сльозоточивої та дратівної дії на основі природних капсаїциноїдів, морфолідупералгонової кислоти (МПК), ортохлорбензальмалононітрилу (CS) і речовини АЛГОГЕН[3].

Принцип дії вищезазначених спецзасобів миттєвого розпилення речовини передбачає використання вищезазначених речовин та засобів для виведення правопорушника з ладу (пригнічення чи обмеження волі людини – психологічної чи фізичної), інших хімічних речовин для контролю натовпу, дія котрих ґрунтується на тимчасовому ураженні організму людини зброєю нелетальної (відвортної) дії. Такі спецзасоби завжди можна ідентифікувати – поліцейський зобов'язаний у найстисліші строки надати невідкладну домедичну допомогу особі, яка постраждала внаслідок застосування спецзасобу, за потреби викликати екстрену медичну допомогу, повідомити лікарів або заклад охорони здоров'я, який засіб застосовано та яку допомогу надано.

Основними ознаками ураження сльозогінними речовинами зазначених вище спецзасобів є органи дихання (дихальні розлади, хрипи), ушкодження шкіри та очей, частково шлунково-кишкова система:

а) *в носі/роті/горлі* – ринорея (підвищене слиноутворення в порожнині носа), печіння/біль, проблеми з ковтанням, неконтрольоване виділення слини;

б) *в легенях* – дискомфорт у грудях, кашель, хрипи, диспное (утруднене дихання або біль при диханні), відчуття задухи;

в) *стійкий біль на шкірі* (почервоніння, печіння, дерматит (гостре запалення шкіри під впливом в даному випадку хімічних речовин));

г) *ушкодження очей* (сльозотеча, біль, кон'юнктивіт (запалення слизової оболонки ока, спричинене алергічною реакцією), затуманення зору);

д) *дискомфорт шлунково-кишкової системи* – нудота та блювання є рідкісними і можуть з'явитися після кашлю[5].

Симптоми, які проявляються в перші секунди після ураження, припиняються самостійно і найкращою допомогою є евакуація потерпілих з зони активного ураження. Симптоми часто полегшуються з часом (15-45 хвилин) після припинення ураження.

Загальні заходи домедичної допомоги передбачають:

- 1) переміщення потерпілого, за можливості, з забрудненого сльозогінним газом середовища (приміщення, території проведення масового заходу) на свіже повітря;
- 2) видалення з особи забрудненого одягу;
- 3) за необхідності, попросити потерпілого зняти, якщо потрібно, контактні лінзи;
- 4) промивання водою або фізіологічним розчином може полегшити симптоми (знезараження уражених ділянок шкіри та очей).

За наявності дихальних розладів домедична допомога включає такі заходи домедичної допомоги, в тому числі медиками бригади екстреної допомоги:

1. Здійснюється застосування неінвазивних методів вентиляції системи дихання:

а) підтримка прохідності дихальних шляхів та проведення кисневої терапії (штучні вентиляцію легень, далі – ШВЛ);

б) при вираженій дихальній недостатності або ризику зупинки дихання – застосуйте ШВЛ з використанням постійного позитивного тиску в дихальних шляхах;

в) при дихальній недостатності або зупинці дихання проводять вентиляцію мішком АМБУ. Для підвищення ефективності вентиляції мішком АМБУ застосовують оро- та назофарингеальні повітроводи (одночасно або по одному), особливо якщо у потерпілого є порушення свідомості. Може розглядуватися можливість використання надгортанних дихальних пристроїв або позаглоткових пристроїв, якщо мішок АМБУ неефективний у підтримці оксигенації та/або вентиляції;

2. Коли неінвазивні методи (мішок АМБУ, надгортанні дихальні пристрої або позаглоткові пристрої) неефективні, для підтримки оксигенації та/або вентиляції проводять *ендотрахеальну інтубацію* (виконують медичні працівники). Іншими показаннями є потенційна обструкція дихальних шляхів, сильні опіки, множинні травми, порушення свідомості або втрата нормального захисного рефлексу дихальних шляхів.

За наявності хрипу (бронхоспазмів) надання домедичної допомоги потерпілому включає такі заходи:

1. Проведення моніторингу стану потерпілого:

а) наявність пульсу, дихання (за необхідності – застосування звичайної маски та нереверсивної маски для підтримки дихання);

б) провести санацію носової та/або ротової порожнини за наявності надмірної секреції;

2. Покращення вентиляції легень при дихальній недостатності здійснюється за допомогою неінвазивних допоміжних пристроїв:

а) проведення вентиляції з постійним позитивним тиском з допомогою апарату ППТД або ДППТД при гострій дихальній недостатності;

б) вентиляція мішком АМБУ має проводитися дітям при зупинці дихання.

Застосування надгортанних пристроїв може застосовуватись лише в тому випадку, якщо мішок АМБУ не дає результатів – контроль дихальних шляхів має відбуватися найменш інвазивними методами.

За наявності стійкого болю на шкірі або очей (у разі потрапляння на них активної речовини, якою споряджено спецзасіб) домедична допомога передбачає такі заходи:

1. При значній (концентрованій) дії сльозогінного газу необхідно ретельно очистити від його залишків перед промиванням місця, оскільки хімікат може вступити в реакцію з водою. Зокрема, при потраплянні на тіло необхідно м'якими дотиками тампона, який змочено спиртом чи спиртовим розчином, видалити зі шкіри активну речовину або змити її водою із застосуванням мийних засобів;

2. При пошкодженні очей (якщо в них потрапила розпилена речовина) необхідно забезпечити тривале промивання очей великою кількістю води або 2 % розчином питної соди (NaHCO_3) або борної кислоти (H_3BO_3), а в разі сильного болю – закапати сумішшю 3-4 % розчину новокаїну та 1 % розчину атропіну ($\text{C}_{17}\text{H}_{23}\text{NO}_3$) у співвідношенні 1:1 [4].

У випадку потрапляння активної речовини, якою споряджено спецзасіб, в органи дихання особи чи поліцейського необхідно взяти такі заходи з надання домедичної допомоги потерпілим:

1. Затримати дихання, вийти із зони ураження;
2. Зробити глибокий видих; спостерігати за фізіологічними змінами в організмі. У разі потреби звернутися за допомогою до лікарів або викликати екстрену медичну допомогу (проводять раннє втручання з приводу порушення прохідності дихальних шляхів або спазму внаслідок опіків ротоглотки).

Також здійснюються заходи для попередження гіпотермії (накрити потерпілого термопокривалом).

Потерпілі із стійкими симптомами гарантовано мають отримати подальшу оцінку, підлягають лікуванню та огляду згідно з локальними медичними стандартами.

Висновки. На основі проведеного аналізу спеціальної літератури та нормативно-правових актів МВС України можемо зробити наступні узагальнення.

1. Працівники поліції можуть застосовувати спецзасоби сльозогінної дії тільки в тому випадку, якщо вони пройшли відповідну спеціальну підготовку і склали заліки із застосування спецзасобу.

2. Застосування спецзасобів сльозогінної дії має деякі обмеження, котрі повинні враховувати поліцейські при застосуванні заходів примусу чи при проведенні поліцейських операцій (до жінок з явними ознаками вагітності, малолітніх осіб, осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості, крім випадків учинення ними збройного чи групового нападу, учинення збройного опору поліцейському, що загрожує життю і здоров'ю інших осіб або поліцейських, якщо відбити такий напад або опір іншими способами і засобами неможливо; у натовпі; повторно в межах зони ураження в період дії активної речовини; у приміщеннях або на виробництвах, пов'язаних із виготовленням вибухових чи легкозаймистих речовин, у закладах освіти та закладах охорони здоров'я; на відстані ближче ніж за 2 м до людей).

3. У разі застосування до особи спецзасобу, поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомити про це свого керівника у найстисліші строки.

4. Поліцейські повинні мати належну медичну підготовку для грамотного надання допомоги особам, які постраждали від впливу спецзасобів сльозогінної дії [6-7].

5. На місці події поліцейські повинні активно співпрацювати при наданні допомоги потерпілим внаслідок ураження їх сльозогінним газом з іншими працівниками рятувальних служб (бригади екстреної медичної допомоги, підрозділів ДСНС тощо), при масових травмах – проводити медичне сортування потерпілих, організовувати їх транспортування в залежності від категорії для першочерговості транспортування до лікувального закладу.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 20.03.2020).

2. Про внесення доповнень до Правил застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку в Українській РСР : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.10.1992 № 597 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/597-92-п> (дата звернення: 20.03.2020). Втратила чинність.

3. Про затвердження Правил застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку : Постанова Ради Міністрів Української РСР від 27.02.1991 № 49 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/49-91-п> (дата звернення: 20.03.2020). Втратила чинність.

4. Про затвердження Правил зберігання, носіння та застосування спеціальних засобів «Терен-6», «Терен-7» та «Терен-7М» : Наказ МВС України від 18.10.2018 № 847 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1508-18> (дата звернення: 20.03.2020).

5. Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації екстреної медичної допомоги : Наказ МОЗ України від 05.06.2019 № 1269 // Міністерство охорони здоров'я України : офіц. сайт. URL: <https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz->

moz-ukraini-vid-05062019--1269-pro-zatverdzhennja-ta-vprovadzhennja-mediko-tehnologichnih-dokumentiv-zi-standartizacii-ekstrenoi-medichnoi-dopomogi (дата звернення: 20.03.2020).

6. Вайда Т. С. Долікарська допомога : навч. посіб. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 874 с.

7. Вайда Т. С. Довідник поліцейського з домедичної допомоги : довідкове видання для курсантів, студентів та слухачів ЗВО МВС України. Херсон : Олді-Плюс, 2019. 424 с.

Отримано 24.03.2020

УДК 378.147:351.74

ВАЛЄСВ Р. Г.,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0001-8593-5515>

СУЧАСНІ ДИДАКТИЧНІ ТРЕНДИ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У КРАЇНАХ СТАЛОЇ ДЕМОКРАТІЇ

У статті аналізуються основні дидактичні тренди підготовки поліцейських у розвинених Державах Заходу. До таких трендів автори відносять: вплив андрагогіки, інформатизацію освіти та посилення практичної складової навчання. Ці тренди тісно переплетені та кожен включає до себе низку тенденцій.

Ключові слова: професійна підготовка поліцейських, тренди освіти, андрагогіка, проблемне навчання, змішане навчання, практичне навчання.

В останні роки суспільство стрімко змінюється внаслідок розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та глобалізаційних процесів. Багато фахівців на Заході ще понад 50 років тому зробили висновок, що поліція не встигає за цими змінами, бо приголомшливо відмежована від суспільства. Внаслідок цього поступово (та дуже успішно і переконливо останнім часом) запроваджено концепцію community policing.

Україні найближчими роками доведеться суттєво змінити завдання та форми поліцейської діяльності, щоб наблизитися до євроатлантичних стандартів. Це зумовить суттєве переосмислення те реформування системи професійної підготовки. Вже зараз правоохоронцям важко адаптуватись до сучасних умов, що ускладнюються чинниками глобалізації та організованості злочинності, розповсюдження незаконного обігу зброї, терористичних проявів, кіберзлочинності та інших нових видів злочинів, необхідністю протидії пандемії тощо.

Така ситуація обумовлює необхідність звернення уваги фахівців на особливості, тенденції та результати підготовки поліцейських у розвинених країнах Заходу. Останнім часом окремі фахівці вивчили окремі педагогічні, організаційні, правові проблеми підготовки правоохоронців за кордоном. Зокрема, І. В. Балабан дослідила використання позитивного зарубіжного досвіду у сфері професійного навчання працівників Національної поліції України; Х. Деканоїдзе та М. Хелашвілі узагальнили відомості щодо системи освіти та підготовки поліції в регіоні ОБСЄ; К. С. Ізбаш вивчила досвід підготовки поліцейського персоналу в країнах Європи; І.Ф. Ісаєва схарактеризувала професійну підготовку персоналу вищої ланки у Федеральній поліції Німеччини; О.І. Федоренко висвітлила окремі питання підготовки поліцейських кадрів у США; О.П. Цуркан розглянула загальні риси професійної підготовки поліцейських Європи, США та Японії.

Спираючись на висновки зазначених та інших попередніх досліджень ми б хотіли зосередити свій аналіз на досі не вивченому аспекті: дидактичних особливостях найбільш чітких тенденцій у професійній підготовці поліцейських у країнах розвинутої демократії.

На перше місце серед трендів варто розташувати тенденцію **використання надбань андрагогіки**. Взагалі, останніми роками спостерігається поступове протиставлення педагогічних знань (у вузькому значенні) як знань про освіту дітей та андрагогічних знань як